

ЛІНГВОДИДАКТИКА

**ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ**

doi: 10.12958/2227-2631-2022-2-46-93-103

Світлана Шпетна,

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2230-4748>*

Ольга Кіріченко,

*старший викладач кафедри іноземних мов
за професійним спрямуванням
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2131-9216>*

Важливою рисою ерудованої, усебічно розвиненої людини є висока мовленнєва культура. Культура мовлення як невід’ємний складник загальної культури особистості – один із найважливіших показників освіченості та цивілізованості суспільства. У статті розглянуто зміст та структуру поняття «мовна особистість». Авторки, спираючись на наукові дослідження, екстраполюють її на процес формування мовної особи випускника школи та здобувача вищої освіти. Підкреслено, що розвиток комунікативних умінь вимагає застосування інноваційних педагогічних методів навчання. Доведено, що сформовані комунікативні вміння здобувачів вищої освіти сприяють успішному обміну знаннями, моральними цінностями, установками, що впливає на емоційну, вольову й інтелектуальну сфери особистості, через які проявляється культура, рівень професійного розвитку, виховання та освіченості.

Як показує дослідження, системний підхід до вирішення проблеми формування мовної особистості здобувачів вищої освіти передбачає оволодіння базовими знаннями про мову, якою навчаються, як необхідну умову повноцінної та ефективної мовної діяльності; уміння сприймати тексти та будувати власні мовні висловлювання в усній і письмовій формах; здатність оперувати засвоєними та переробленими текстами різних стилів і жанрів; володіння нормами культури мови та мовного етикету як необхідного компонента професійної культури; уміння адаптуватися до мінливих умов мовного середовища й активно впливати на нього.

На підставі дослідження визначено чинники, що впливають на культуру мовлення студентів, проаналізовано методи їх формування в умовах вищої школи.

Ключові слова: багаторівнева модель мовної особи, культура мовлення, мовна особистість, освітнє середовище, формування мовної особистості.

An important feature of an erudite, comprehensively developed person is a high speech culture. Speech culture as an integral component of the general culture of the individual is one of the most important indicators of education and civility of society. In the article the content and structure of the concept of «linguistic personality» are considered. Authors, relying on scientific research, extrapolate it to the process of formation of the linguistic identity of a school graduate and a university student. By the authors it is emphasized that the development of communication skills requires application of innovative pedagogical methods of learning. It is proved that formed communication skills of students contribute to the successful exchange of knowledge, moral values, attitudes that affect the emotional, volitional and intellectual spheres of personality through which culture is manifested, the level of professional development, upbringing and education.

As the research shows, a systematic approach to solving the problem, the formation of students' language personality, involves mastery basic knowledge of the language being studied as a necessary condition full-fledged and effective language activity; the ability to perceive texts and build own language expressions in oral and written forms; the ability to operate with learned and processed texts of various kinds styles and genres; mastering the norms of language culture and language etiquette as a necessary component of professional culture; the ability to adapt to the changing conditions of the language environment and actively influence it environment.

As a result of the study, the factors affecting speech culture.

Key words: educational environment, formation of the linguistic personality, linguistic personality, multi-level model of the linguistic person, speech culture.

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Вступ. Важливою рисою ерудованої, усебічно розвиненої людини є висока мовленнєва культура. Культура мовлення як невід’ємний складник загальної культури особистості – один із найважливіших показників освіченості та цивілізованості суспільства. У стабілізації сучасного багатонаціонального суспільства багато залежить не тільки від

спонтанної ініціативи, а й від системного формування в особистості культури міжособистісних відносин. Отже, зростає розуміння всіма суб'єктами освіти знакової функції культури. Без вивчення та знання відповідних знакових систем опанувати досягнення культури неможливо. Так, мова, яку розуміємо як засіб мислення та спілкування людей, а також символ, є найважливішим засобом оволодіння, розвитку та зберігання культури. Природна чи етнічна (народна, національна) мова є засобом буття етнічної культури. Штучна мова, створювана людьми на основі природної мови, має свої знаки й знакові системи. Дослідження особливостей формування культури українського мовлення є актуальним і сьогодні. За словами В. Сухомлинського, «мовна культура людини – це дзеркало її духовної культури. Найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань є краса і велич, сила і виразність рідного слова» (Сухомлинський, 1977, с. 202).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Звернення сучасників до теми людського чинника в мові свідчить про важливе методологічне зрушення в науці про мову, про перехід до вивчення мови у зв'язку з людиною, її мисленням та практичною діяльністю і, як результат, до вивчення мовної особистості. Біля витоків концепції мовної особистості стояли такі автори, як В. Александрова, В. Єгорова, М. Жовтобрюх, М. Пентилюк, О. Ткаченко, Н. Кривець та ін. Проблеми формування культури українського мовлення досліджують такі науковці, як Г. Берегова, М. Вашуленко, К. Климова, А. Коваль, Л. Лушпинська, М. Наумчук, Т. Окуневич, О. Пазяк, Л. Паламар, В. Русанівський, Г. Сагач та ін. На думку М. Наумчук, «культура мовлення учнів – це володіння нормами усної і письмової літературної мови (орфоепія, наголос, слововживання, орфографія, морфологія, синтаксис), а також уміння використовувати виражальні можливості мови відповідно до мети висловлювання, комунікативної цілеспрямованості, умов спілкування» (Наумчук, 2003, с. 55). М. Вашуленко пов'язує поняття «культура мовлення» (спілкування) з дотриманням усталених мовних норм усної й писемної літературної мови, а також свідомим, цілеспрямованим, майстерним використанням мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування. Крім того, культура спілкування – це ще й загальноприйнятий мовленнєвий етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо» (Вашуленко, 2010, с. 314).

Отже, культуру мовлення вчені розглядають як володіння унормованим літературним мовленням в усній і писемній формах на всіх мовних рівнях, здатність використовувати мовні засоби, оптимальні для конкретної ситуації мовлення.

Методи дослідження. У роботі використані теоретичні методи, зокрема: аналіз філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури з прийомами синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення, теоретичного моделювання для обґрунтування вихідних положень дослідження; емпіричні: анкетування,

спостереження, аналіз письмових робіт, методи статистичного опрацювання експериментальних даних для обґрунтування та визначення критеріїв і рівнів соціалізованості студентів засобами культури мовлення; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) використано для впровадження розроблених педагогічних умов соціалізації студентів засобами культури мовлення та визначення їхньої ефективності.

Виклад основного змісту. Іван Огієнко пов'язує мову з духовною культурою особистості: «Сила нації – в силі її культури. Соборна літературна мова – найміцніший ґрунт для зросту здорової духовної культури, а тому кожний громадянин, що хоче щастя своєму народові, мусить повсякчас працювати й для збільшення культури своєї літературної мови» (Огієнко, 2010, с. 43). Відомо, що найбільшу роль у формуванні мовної особистості студента сучасного закладу вищої освіти відіграє мовна освіта, де значущими виявляються особистісні аспекти мовної культури, що визначають готовність студента до професійної діяльності.

Гуманізація вищої освіти є актуальною проблемою вищої школи. Система навчання у ЗВО має забезпечити випуск висококваліфікованих фахівців, здатних до діяльності в нашому культурному просторі. Цілі гуманізації спрямовані на становлення особистості вчителя-професіонала, тому на це мають бути орієнтовані вся освітня система ЗВО, зміст педагогічної діяльності. Концепція особистісно-орієнтованої педагогіки дозволяє розглядати проблему розвитку мовної культури студентів у системі здобуття вищої освіти. Становлення особистості випускника ЗВО на основі розширення мовного досвіду, знань, умінь тінавичок у мові є актуальним завданням.

Навчання у ЗВО – важливий етап формування мовної культури людини, але це початкова стадія цього процесу. Здобувач вищої освіти, починаючи навчання в закладі вищої освіти, уже має певну мовленнєву культуру, яка формувалася в сім'ї, школі. Тому формувати нову мовленнєву культуру здобувачів вищої освіти вже неможливо й не потрібно, необхідно лише її трансформувати, розвивати за певних умов у період становлення молодого людини як особистості.

Для того, щоб оцінити рівень засвоєння норм літературної мови, ми запропонували здобувачам вищої освіти-першокурсникам відповісти на деякі запитання в межах теми «Мовленнєва культура молоді». Аналіз роботи показав, що в письмових текстах-відповідях здобувачів вищої освіти трапляється багато орфографічних, пунктуаційних і стилістичних помилок, речення побудовані просто й одноманітно, спостережено неточне вживання слів. На додаток до цього здобувачам вищої освіти було запропоновано завдання на виявлення знань лексичних, граматичних і стилістичних норм. Унаслідок цього визначені деякі мовні помилки, як-от: нерозрізнення паронімів; семантично та стилістично не вмотивоване використання англословних запозичень і жаргонізмів;

коливання в роді та відмінюванні деяких іменників; помилки, пов'язані з порядком слів у реченні, і навіть у побудові речень з однорідними членами та ін.

Дослідниця В. Александрова акцентує увагу на найпоширеніших мовленнєвих помилках, зокрема: порушення логіки викладу змісту; збіднений арсенал лексики і стилістичних прийомів: уживання однотипних виразів, майже повна відмова від використання епітетів, метафор, порівнянь та інших засобів увиразнення мовлення; невміння правильно узгоджувати за змістом слова (числівники з іменниками); нерозуміння значень фразеологізмів тощо. Здобувачі вищої освіти майже не володіють нормами наукового мовлення (наукового стилю), через що науковому керівникові доводиться виконувати функцію редактора студентських робіт (Александрова, 2013, с. 8).

«Діагностувавши» рівень володіння культурою мови першокурсниками, вимальовуємо модель навчання й подальшого спілкування зі студентами на заняттях із культури мовлення.

На етапі вищої професійної освіти проблема формування та розвитку мовної особистості не втрачає актуальності, оскільки саме в цей віковий період, згідно з даними вікової психології, відбувається остаточне формування особистості та закладаються основи професійного спілкування. Мовний розвиток студента полягає в удосконаленні мови загалом та всебічному (мовному, психічному, соціальному) оволодінні ситуативними формами мови.

Процес навчання професійної мови передбачає цілеспрямований вплив на тезаурус учнів, актуалізуючи аспекти професійної мовної особистості:

- на нульовому рівні – сформовано автоматизовані навички використання типових конструкцій;
- на першому – проблема розгортання тексту на теми та семантичні поля, а також стиснення вихідного тексту до «проблеми»;
- на другому – відповідність мовних засобів комунікативним умовам їх використання (уживання в конкретній мовній ситуації відповідної лексики та стилю спілкування, зрозумілих для всіх її учасників).

Говорити про мовленнєву діяльність людини як про творчість і про мову як джерело цієї творчості означає оволодіння всіма видами перетворень: лексико-семантико-граматичними, когнітивними та інтенційними, що належать, відповідно, до трьох рівнів організації професійної мовної особистості.

Аналізуючи дослідження науковців з означеної проблеми, опрацювавши лінгводидактичні джерела, ми дійшли висновку, що основою опанування мовними нормами є знання теоретичного матеріалу та свідоме використання його в мовній практиці. Здобувач вищої освіти, відповідаючи на практичних заняттях, не тільки виявляє рівень оволодіння теоретичним матеріалом, а й демонструє вміння

користуватися мовою, мовними засобами. Але це ще не є показником володіння мовними нормами. Практика роботи у вищій школі переконує, що тільки постійне розв'язання проблемних завдань, створення мовленнєвих ситуацій підвищують культуру мовлення особистості.

У будь-якому підручнику з культури мови констатовано, що цей курс містить три аспекти: нормативний, комунікативний та етичний. Центральним із них визнають аспект нормативний, і це справедливо, оскільки без базової грамотності неможливо говорити про жодні рівні мовної культури та неможлива мовленнєва творчість.

Разом з тим виокремлюємо два моменти.

Перший момент – суб'єктивний: курс культури мови, спрямований лише на вивчення норм і правил, рідко в кого із здобувачів вищої освіти викликає насагу. І тут природно постає проблема: як зацікавити їх, підвищити мотивацію до вивчення предмета.

Другий момент є об'єктивним. У програмі Міністерства освіти чітко позначено, що поняття культури мови пов'язане з мовленнєвою діяльністю в усьому її різноманітті. Це означає, що мовна культура людини передбачає здатність знаходити адекватну мовну форму для вираження конкретного змісту в кожній реальній ситуації мовного спілкування. Отже, виходячи з цих двох міркувань, можна говорити про важливість комунікативного складника курсу та про неприпустимість витіснення його нормативним аспектом, навіть за умов дефіциту часу. Тим більше, що, коли на початку вивчення курсу, студенти пишуть про їхні очікування, то в 90% випадків помічаємо таку фразу: «Хочу навчитися говорити». Передбачаємо заперечення, що «говорити» вони навчаються на заняттях з риторики. Це так, але в цього курсу своя специфіка: предметом риторики є публічна комунікація.

На нашу думку, заняття з культури мови мають орієнтувати здобувачів вищої освіти на закономірності міжособистісного живого спілкування, яке в наш час дійсно стає розкішшю, і формувати, поряд із грамотністю, комунікативну компетентність, яка містить такі вміння:

1) свідоме зацікавлене ставлення до власної мовної діяльності та оточення, навички мовної рефлексії. Коли на занятті, присвяченому комунікативним невдачам, запитуємо, чи переживали здобувачі вищої освіти їх у власному житті, більшість відповідає ствердно. А на запитання: «Чи замислювалися, чому це сталося?», зазвичай відповіді не отримуємо;

2) уміння усвідомлювати, що за кожним фактом мови стоїть особистість. Мова, якою ми говоримо, може багато про нас розповісти. Важливо показати студентам прийоми зчитування цієї інформації;

3) уміння «читати тексти» (текст наразі розуміємо в найширшому сенсі, як повідомлення, призначене для передачі. Це означає – бачити структуру тексту, уміти оцінити задум автора (стратегії тексту) та прийоми;

4) здатність до дружнього широкого спілкування, уміння бачити в цьому виді людської діяльності цінність.

З усього різноманіття завдань, спрямованих на розвиток комунікативної компетентності, розглянемо ті, що пробуджують інтерес здобувачів вищої освіти до вивчення мови. Це може бути робота з тестами, які показують, як у мові виявляється особистість людини. Наведемо приклад такого тесту. Він не вирізняється суворою науковістю, але має інші завдання – оцінити особистість через мову. Завдання дуже просте: потрібно, не замислюючись довго, продовжити такі фрази:

Я пташка; Я, як літера М...; Я світлячок...; Я почувуюся смачним сніданком ...; Я зараз лампочка...; Я ніби...

Аналізувати тест можна за такими позиціями:

1) визначення дієслів, які ведуть канал сприйняття (зоровий, тактильний, дотиковий, слуховий);

2) усвідомлення людиною себе в якомусь оточенні: якщо людина наполегливо поміщає об'єкт у будь-який простір (*Я, як риба в акваріумі*);

3) превалювання статички чи динаміки;

4) переживання емоцій, про які може говорити велика кількість окличних і питальних речень;

5) свідчення суперечливості особистості, про що можуть говорити протиставні сполучники (*а, але, однак*);

6) концентрація негативу чи позитивне світовідчуття;

7) розуміння того, наскільки людині потрібні співрозмовники. Для цього варто подивитися, чи є ще хтось, крім цієї особистості, у закінчених фразах.

Це можуть бути відповіді на запитання тесту «Моя невербальна поведінка»: як я використовую свою посмішку; якщо я нервую під час розмови, то в чому це виявляється; що я роблю зі своїми руками, коли їх нікуди діти; які позитивні та негативні сигнали я використовую, коли слухаю співрозмовника, і т. ін.

Такі завдання, як свідчить досвід, сприяють пробудженню інтересу до власної мовної особистості та, як наслідок, підвищенню мотивації до вивчення курсу культури мови.

На заняттях з культури мовлення важливо застосовувати сучасні методи інтерактивного навчання як форму освітнього процесу. Ураховуючи окремі теоретичні положення, що розкривають суть інтерактивного навчання, розглянемо методи, якими ми користуємося на практичних заняттях.

Як показує практика, проведення таких занять вимагає від викладача глибшої методичної підготовки, ретельнішого планування, ніж під час використання пасивних форм. Опанування сучасними інноваційними педагогічними технологіями вимагає підвищення методичної грамотності викладачів і створення спеціальних методичних указівок для здобувачів вищої освіти із поясненням методики підготовки до занять.

Сьогодні надають перевага навчанню усного спілкування, де говоріння виконує важливу функцію. Усне мовлення загалом і говоріння як невіддільна його частина виходять на перший план. Тому одним з найважливіших завдань викладача є стимулювання й мотивація вивчення мови. Реалізації цього завдання сприяють зміни в системі освіти через рух у бік нової особистісно-розвивальної моделі, використання інтелектуального потенціалу людини для творчої діяльності в усіх аспектах життя тощо.

На думку педагогів-методистів О. Пометун, Л. Пироженко, створюючи навчальні групи здобувачів вищої освіти з певною дидактичною метою, слід брати до уваги сукупність таких чинників, як психологічна сумісність; навчальні можливості, інтереси, нахили; оптимальне поєднання парно-групової, колективної та індивідуальної форм роботи; орієнтованість інтерактивних технологій на структуру освітнього процесу (Пометун, Пироженко, 2002).

Маючи досвід роботи з іноземними здобувачами вищої освіти, наведемо приклад використання методу інтерактивного навчання (зокрема рольової гри) для підвищення мотивації вивчення курсу культури мови.

Студентів розподіляють на пари, кожен отримує схему міста Полтави. Учасник А запитує, як йому дістатися до вказаного місця, учасник Б пояснює. Потім вони міняються місцями. Далі ускладнюємо завдання і пропонуємо провести екскурсію містом, у якому здобувачі вищої освіти живуть. Для підготовки використовуємо колективно складений план.

Після роботи над складанням плану студенти відповідають на запитання, використовуючи матеріал до теми «Полтава» (викладач доповнює відповіді, додаючи більше інформації, поетапно ускладнюючи завдання та вводячи нову лексику).

Черговим етапом є опрацювання інформаційного матеріалу до теми «Полтава».

Географічне розташування: Полтава знаходиться в центрі України, на березі річки Ворскла. Мікрорайони Полтави: Половки, Браїлки, Левада, Сади-1, Сади-2, Сади-3, Огнівка, Алмазний.

Будівництво за останні 20 років: кіноконцертний зал Палац «Листопад»; підземний комплекс «Злато місто»; Полтавський факультет національної юридичної академії імені Ярослава Мудрого; храм Віри, Надії та Любові; відбудований заново Успенський собор біля Білої альтанки та інші.

Історичні та культурні пам'ятки Полтави: пам'ятник М. Гоголю; пам'ятник Т. Шевченку; пам'ятник Ю. Кондратюку; пам'ятник Українським козакам; пам'ятник І. Котляревському; пам'ятник Панасу Мирному та інші.

Музеї Полтави: музей історії Полтавської битви; Полтавський краєзнавчий музей; Полтавський музей авіації та космонавтики імені

Ю. Кондратюка; садиба-музей І. Котляревського; літературно-меморіальний музей В. Короленка; садиба-музей Панаса Мирного та ін.

Полтава – місто студентів і школярів: у місті 38 шкіл; 3 школи-інтернати; 5 музичних шкіл; школа мистецтв; 13 училищ; 10 технікумів; 3 університети – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», Полтавський національний педагогічний університет імені В. Короленка, Полтавський університет економіки та торгівлі; 2 академії – Українська медична стоматологічна академія, Полтавська державна аграрна академія. У зв'язку з воєнним станом у Полтаві розташований Луганський національний університет імені Тараса Шевченка.

Місця відпочинку: музично-драматичний театр імені М. Гоголя; Полтавський обласний театр ляльок; Полтавська обласна філармонія; Палаці культури; кінотеатри; стадіони; спортивні майданчики; басейни; кафе; бари; ресторани.

Доречно роботу супроводжувати відео- та фотоматеріалами (Кіріченко, 2013, с. 15 – 17).

У процесі основного змістовного етапу студенти доводять до автоматизму вживання лексичних і граматичних моделей з теми, залучають їх до структури різноманітних текстів, закріплюють навички вживання мовних кліше, розвивають уміння усного діалогічного й монологічного підготовленого та спонтанного мовлення.

Після проведення «екскурсії», обговорюємо роль екскурсовода та його вміння презентувати визначні пам'ятки, наголошуємо на історичних, культурологічних, соціальних аспектах, що об'єктивно характеризують місто Полтаву. Здобувачі вищої освіти читають діалоги й мінітексти, висловлюють їхні міркування щодо прочитаного, складають і розігрують діалоги («Покажи товаришеві місто», «Маршрут нашої мандрівки»), використовуючи опорну лексику (наприклад, маршрут, вибирати-вибрати маршрут, поїздка). На наступному етапі викладач пропонує (за аналогією) провести екскурсію в місті, де проживають батьки та друзі.

У підсумковій роботі беруть участь усі учасники. Якщо в процесі презентації (екскурсії) одного учасника здобувачі вищої освіти доповнювали, уточнювали матеріал, то на другому етапі їхня діяльність активізувалася й кожен намагався висловитися, вступаючи в діалог, відстоюючи власне бачення, доповнюючи, обґрунтовуючи інформацію.

У такий спосіб оцінюємо читання, говоріння (моделювання мовленнєвих інтенцій, усне монологічне й діалогічне висловлювання (діалог-повідомлення), епізоди усного мовлення (за запропонованими комунікативними ситуаціями). Обраний метод ведення заняття за запропонованою темою потребував цілеспрямованої підготовки й організації роботи студентів. Викладач у цьому випадку виконував роль консультанта, яка зводилася до того, щоб у процесі вирішення поставленого завдання об'єднати зусилля здобувачів вищої освіти

і викладача. Коли студенти звикнуть до рольової гри, викладач стане більше спостерігачем, ніж ведучим. Тобто, поступово акцент зміщується на самостійну, активну діяльність тих, хто навчається.

Отже, незалежні дослідження, проведені різними вченими, показали, що опановування матеріалом і рівні його засвоєння зростають майже в чотири рази при застосуванні інтерактивних методів навчання. Заощадження часу для вивчення необхідного матеріалу в середньому становить 30%, а набуті знання зберігаються в пам'яті значно довше завдяки залученню всіх органів чуття й активних дій учнів у процесі навчання (Архипова, 2002). Усе сказане переконує в тому, що інтерактивне навчання передбачає відмову від простого заучування інформації, основним завданням стає розвиток творчих здібностей здобувачів вищої освіти та пробудження інтересу до досліджуваного предмета, а також підвищення мотивації навчання.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нині характерними рисами мовної ситуації, що склалася в суспільстві, є нестабільність, порушення літературних норм, зниження тональності спілкування, лібералізація нормативних вимог промови. З одного боку, така мовна «розкутість» сприяє розвитку творчого потенціалу мови, проте з іншого – стимулює прояв таких небажаних ефектів, як безграмотність, фамільярність, стилістичний несмак. На нашу думку, одним з першочергових завдань вищої професійної освіти має стати запровадження в усіх закладах освіти (і у вищих, і середніх професійних) курсів української мови, культури мовлення, риторики, мовного етикету та інших мовних дисциплін.

Здійснене дослідження не вичерпує багатогранності аспектів проблеми формування мовної особистості здобувачів закладів вищої освіти засобами культури мовлення. Перспективними напрямками її подальшого дослідження можуть бути: вивчення впливу наукових гуртків на вдосконалення мовленнєвої діяльності майбутніх фахівців; розроблення системи інтерактивних вправ та завдань з моделювання ситуацій професійного спілкування, спрямованих на соціалізацію молоді в освітньому середовищі; підготовка програм нових освітніх компонентів, змістовий аспект яких спрямований на вирішення завдань успішного формування мовної особистості майбутнього вчителя-філолога.

Література

- Александрова, В. О. (2013). Мовленнєва культура сучасної молоді. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. № 8 (ч. 2). С. 7 – 11.
- Архипова, С. П. (2002). Діалогові технології навчання як засіб підготовки до неперервної освіти. *Нові технології навчання: наук.-метод. зб.* К.: НМЦ ВО, 2002. Вип. 38. С. 103 – 108.

- Кіріченко, О. М. (2013). Методичні вказівки до складання тем говоріння (питання залікових та екзаменаційних тем) для студентів-іноземців підготовчого відділення. Полтава: ПолтНТУ. С.15 – 17.
- Методика навчання української мови в початковій школі: навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. (2011) / за наук. ред. М. С. Вашуленка. К.: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
- Наумчук, М. (2003). Словник-довідник основних термінів і понять з методики української мови. Тернопіль: Астон. 132 с.
- Огієнко, І. (Митрополит Іларіон) (2010). Рідна мова. К.: Наша культура і наука. 436 с.
- Пометун, О. & Пироженко, Л. (2002). Інтерактивні технології навчання: теорія і практика. К.: АСК. 141 с.
- Сухомлинський, В.О. (1977). Серце віддаю дітям. Вибрані твори: в 5 томах. Т. 3. К.: Рад. шк., 670 с.

Стаття надійшла до редакції 22.10.2022 р.

Прийнято до друку 25.10.2022 р.

Рецензент – д. філол. наук, проф. Глуховцева К. Д.